

Blažek, Václav

[Šmejkalová, Martina. Praporu věren í ve ztraceném boji: Vladimír Šmilauer - život a dílo filologa (1895-1983)]

Linguistica Brunensia. 2016, vol. 64, iss. 2, pp. 106-112

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136181>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Martina Šmejkalová

Praporu věren i ve ztraceném boji. Vladimír Šmilauer – život a dílo filologa (1895–1983).

Praha: Academia 2015. 652 s.

ISBN 978-80-200-2439-8.

Monografie „Praporu věren i ve ztraceném boji“ s podtitulem „Vladimír Šmilauer – život a dílo filologa (1895–1983)“ od Martiny Šmejkalové je stejně robustní a mnohovrstevnatá jako dílo a vědecký odkaz Vladimíra Šmilauera.

Kniha sestává z 1. Úvodu (s. 11–21) a osmi kapitol: 2. Život (s. 25–150); 3. Lingvista (s. 151–185); 4. Onomastik (s. 186–250); 5. Syntaktik (s. 251–323); 6. O slovnících a slovníkáři (s. 324–399); 7. Legiony referátů. Recenzent (s. 400–413); 8. Krása jazyka (s. 414–440); 9. Učitel: Profil češtináře (s. 441–487); dále Závěru (s. 488–494), anglického resumé (s. 495–503), literatury (s. 504–540), příloh (s. 541–563), výběrové bibliografie prací Vladimíra Šmilauera (s. 564–633), seznamu 71 vyobrazení (s. 634–641) a jmenného rejstříku (s. 642–651).

V nejdlejší kapitole nazvané Život sleduje autorka životní osudy rodu Šmilauerů od roku 1647, kdy se narodil Heinrich Schmilauer, první historicky doložený předek rodu, až po stručná *curricula* potomků Vladimíra Šmilauera, z nichž synové Vladimír a Jan žijí dodnes. Její portrét Vladimíra Šmilauera i jeho rodiny je natolik živý, doslova trojrozměrný a barevný, že stojí za to zde převyprávět podstatné události ze života lingvisty, jenž formoval českou jazykovědu po šest desetiletí a jehož odkaz žije i po dalších více než 30 letech. Dovídáme se, že rodinné jméno souvisí s obcí Smilov u Jihlavy. Dominik Schmilauer, vnuk Heinrichův, přesídluje z Jihlavska do Bystrice na Benešovsku. Jeho syn Leopold, narozen 1756, se jako poslední hlásil k německé národnosti. Leopold se jmenoval i dědeček Vladimíra Šmilauera, narozen 1824 v Mladé Boleslavi, a otec, narozen 1862 v Chotýšanech u Vlašimi. Leopold Šmilauer – otec studoval gymnázium v Táboře. Zde se setkal s Augustem Sedláčkem, historikem, archivářem a onomastikem, v jehož šlépějích bude o půlstoletí později pokračovat i jeho syn Vladimír. August Sedláček Leopolda Šmilauera podporoval nejen při jeho gymnaziálním studiu, ale svou finanční pomocí umožnil jeho zdárné vystudování pražské techniky. Stavební inženýr Leopold Šmilauer se postupně zapojil do budování železniční sítě mocnářství na přelomu 19. a 20. století. Autorka uvádí výmluvná čísla: mezi roky 1890 a 1906 se délka železničních tratí v Čechách rozrostla ze 4175 km na 6490 km. Na počátku 90. let 19. st. spolupracoval Leopold Šmilauer s Františkem Křižíkem, pro něhož vytyčil první elektrickou dráhu v Praze – od královské obory na Letnou. Křižík nabídl mladému inženýrovi trvalé místo a vysoký plat, ten však dal přednost státní službě u železnice, která tehdy představovala mimořádně dynamické odvětví průmyslu.

Je přirozené, že autorka se nejpodrobněji zabývá životem Vladimíra Šmilauera. Při líčení jeho gymnaziálních studií, která začínají v roce 1906 na českém gymnáziu na Vinohradech, neopomněla upozornit na setkání vpravdě symbolické – učitelem češtiny a němčiny v septimě a oktávě (1912–14) se stal Antonín Profous. Na detailní analýze Profousova díla „Místní jména v Čechách“, které Šmilauer spolu s Janem Svobodou dokončili, postavil Šmilauer

svou průlomovou monografií „Osídlení Čech ve světle místních jmen“. Zvláštní náhodou se tak protínají životní dráhy dvou nejvýznamnějších onomastiků starších generací, Augusta Sedláčka a Antonína Profouse, v obou případech v roli gymnaziálních pedagogů, s drahami jejich žáků, Leopolda a Vladimíra Šmilauera. Autorka ve své pečlivosti zmapovala nejen studijní výsledky Vladimíra Šmilauera od obecné školy ve Strakonících až po maturitu na Gymnáziu na Vinohradech, ale dokázala odhalit i znění otázek, na které Šmilauer odpovídal při své ústní maturitní zkoušce z češtiny, a zadání dvou maturitních úloh z matematiky. Vladimír Šmilauer maturoval s vyznamenáním, zjevně si úspěšně poradil i s matematickými příklady. V této souvislosti stojí za povšimnutí okolnost, kterou autorka vypátrala v rukopisu přednášky pronesené při oslavě Šmilauerových 60. narozenin. Jubilant vzpomíná, že při rozhodování o tom, jaký obor vysokoškolského studia zvolit, váhal mezi češtinou a matematikou. Nakonec se rozhoduje pro češtinu, kterou kombinuje s němčinou. Nicméně, kladný vztah rodiny k matematice zůstává – postará se o něj manželka Růžena, rozená Janatková (1903–1989), vyučující matematiku a fyziku na dívčím gymnáziu v Bratislavě, s nímž se oženil 26. 12. 1928. Na Karlo-Ferdinandově univerzitě začíná Vladimír Šmilauer studovat v osudném roce 1914. Ač jej nejvíce přitahuje německá literatura, k jeho tehdejšímu vyučujícím se řadí též Josef Zubatý, nejpřednější představitel české srovnávací jazykovědy slovanské i indoevropské té doby. V roce 1916 je Šmilauer nucen narukovat. Po absolvování školy tzv. jednorokních dobrovolníků v Linci je převelen k rakouskému železničnímu vojsku do Srbska. Ve stanici Mladenovac má maďarského velitele. Díky němu se poprvé seznamuje s maďarštinou. Tuto svou znalost později rozšiřuje během učitelského působení na Slovensku a bohatě ji zúročí jako lingvista. V Mladenovaci stíhá uplatnit i své pedagogické vlohy jako suplující učitel na místní obecné škole.

Po návratu z 1. světové války v listopadu 1918 se vrací k vysokoškolskému studiu. Úspěšně jej uzavírá v roce 1921, kdy nastupuje jako suplující učitel na Městské reálné dívčí gymnázium Elišky Krásnohorské. Zde však končí na podzim 1922 a od roku 1923 působí na Státním dívčím reálném gymnáziu v Žilině. Setrvává zde 3 roky. Podílí se tu na založení skautského oddílu (prvního na Slovensku!), rozvíjí osvětovou činnost v místním Sokole. Přes zdánlivou izolaci daleko od tehdejších center vzdělanosti a kultury zde intelektuálně nestrádal. I do Žiliny si Šmilauer nechával posílat nejnovější knihy a časopisy, sledoval noviny, a ze všeho, co přečetl nebo slyšel, vypisoval rešerše, dnes bychom nejspíše řekli, že sestavoval strukturované informační databáze. Autorka vypátrala, že jen během jediného školního roku (1925–26) přečetl a excerpoval 2500 zdrojových textů. Vedle jazykovědy a literární vědy jej zajímaly všechny vědy spojené se vzděláním, knihovnictvím, kultura, filozofie, náboženství, historie, ale všímá si též geografie, matematiky aj. přírodních věd, medicíny a technologie. Přestože na žilinském dívčím gymnáziu učí 22 hodin týdně a vede žákovskou knihovnu, zvládá v roce 1922 dokončit svou rigorózní práci „Postavení přívlastku v Kronice pražské Bartoše Písaře“. Práci úspěšně obhájil a rigorózní zkoušku složil u Emila Smetánky a Josefa Zubatého v roce 1924. V roce 1926 přechází Šmilauer do Bratislavy, a to na gymnázium v Gösslingově ulici. I zde učí na plný úvazek, tradičně vede žákovskou knihovnu, plní obvyklé úkoly spojené s třídnictvím. Nachází se však v univerzitním městě, kde mu přítomnost řady vysokoškolských pedagogů

z nejrůznějších oborů nabízí příležitost pro bohaté diskuse a výměnu informací. Výsledkem je zvýšená publikační aktivita. Od roku 1931 získává částečný úvazek výuky slovenštiny na učitelském ústavu v Bratislavě. Paralelně pak začal vyučovat na pedagogické akademii, čerstvě založené instituci připravující učitele národních škol z řad maturantů. V tomto podnětném prostředí dokončil Šmilauer svou první velkou onomastickou práci „Vodopis starého Slovenska“. Podává ji jako habilitační spis na FF UK v Praze, kde ji v roce 1933 přesvědčivě obhájí. Úspěšná habilitace otevírá Šmilauerovi cestu do Prahy. Od roku 1933 sem dojíždí z Bratislavy a vyučuje onomastiku, bohemistiku a současně se uplatňuje jako lektor maďarštiny. Postupně snižuje své bratislavské úvazky až k nulové výukové povinnosti, kterou mu umožnila dvouletá dovolená. Jeho pražské působení mělo natolik pozitivní ohlas, že profesori Hujer, Smetánka, Weingart, Janko, Hýsek, Trnka a Mukařovský prosadili jeho mimořádnou profesuru. Jmenován byl od 1. 3. 1938. Během roku 1939 je pověřen vedením oddělení pro slovanský srovnávací jazykozpyt a staroslověnštinu, posléze je jmenován též vedoucím oddělení pro jazyk český. Tento slibný rozjezd končí 17. 11. 1939, kdy jsou všechny české univerzity násilně uzavřeny a vysokoškolská pedagogická poslání na tzv. dovolenou s čekatelným. V roce 1943 je Šmilauer reaktivován a je mu přiděleno místo v Institutu pro český jazyk a literaturu. Jeho úkolem bylo analyzovat vliv jiných jazyků na vývoj češtiny. Zde je třeba obzvláště ocenit nanejvýš poctivý badatelský přístup autorky, která i toto období Šmilauerova života, kvůli němuž byla po válce zpochybňována Šmilauerova mravní integrita, zmapovala s maximální pečlivostí a bez retuší. Z dokumentů, které shromáždila, vyplývá, že nové Šmilauerovo pracoviště znamenalo útočiště pro degradované české vysokoškolské pedagogy, skýtající šanci vrátit se k serióznímu výzkumu. Zásadový vlastenec Šmilauer nepřipustil, aby cokoli z jeho výsledků bylo zneužito, a proto si vymohl rozšíření záběru vnějších vlivů na češtinu tak, aby se neomezoval pouze na němčinu jako zdrojový jazyk. Tím také získal argument, že jde o dlouhodobý úkol, jehož splnění se mu dařilo oddalovat až do konce války. Paralelně po celou dobu protektorátu vyvíjel neúnavnou přednáškovou činnost, v níž představoval češtinu z nejrozličnějších úhlů pohledu, zdůrazňoval potřebu její kultivace a vlastním příkladem dodával odvalu k jejímu užívání. Za oslovením Šmilauera pro práci v Institutu pro český jazyk a literaturu stál německý slavista Eugen Rippl. Profesor Rippl, sám bez jakýchkoliv pronacistických tendencí, vysvětlil Šmilauerovi, že na novém působišti se nejen bude moci věnovat seriózní vědecké práci, ale také výrazně sníží riziko totálního nasazení do zbrojního průmyslu. Je symptomatické, že po skončení 2. světové války byl Šmilauer za svou činnost během okupace napadán v zásadě jen dvěma skupinami kritiků. Jedni se rekrutovali z řad jeho názorových oponentů, kteří na něj odborně nestačili a pokoušeli se jej diskreditovat aspoň touto cestou. Druzí byli lidé, kteří se vrátili z koncentračních táborů a vězení a o životě v protektorátní Praze měli jen zkreslené a jednostranné informace. Z jejich dopisů vyplývá, že k jejich napsání je kdosi motivoval. Čelnými představiteli první skupiny byli Bohuslav Havránek a František Trávníček. Charakteristické pro ně bylo, že proti Šmilauerovi nikdy nevystoupili přímo. Jejich zákulisní kroky jsou však známy zejména z dochovaných dopisů, jak je autorka přesvědčivě zdokumentovala. Druhou skupinu kritiků reprezentuje např. učitelka Hana Skalová, za okupace nacisty vězněná. Už 8. 6. 1945 Skalová píše na Ministerstvo

školství a osvěty: „Jestliže již samo členství v spolku pro spolupráci s Němci vyřaduje dnes z veřejné činnosti, nesrovnává se s cítěním učitelů mateřského jazyka, aby se skutečnosti výše uvedené přecházely.“ O 12 let později (3. 6. 1957) píše Skalová přímo Šmilauerovi: „... Svoje jednání z roku 1945 nemohu jinak vysvětlit, než že jsem se stala obětí nesprávné informace a výzvy, a pro svou omluvu nemám jiného důvodu než lítost, která se dostavila po opatření informací správnějších, a naději, že mi laskavě prominete.“ H. Skalová tak potvrzuje, že k napsání stížnosti v roce 1945 byla manipulována. Ve svém omluvném dopise formuluje též prosbu o radu, jak připravit k vydání místopisnou mapu Obodritů a Luticů. Šmilauer i zde prokázal své lidské kvality. Nejenže se zasadil o vydání publikace H. Skalové, ale sám ji recenzoval. I na prosbu H. Skalové o odpuštění reagoval charakteristicky: „Ten rok 1945 je dávno zapomenut. Nikdy jsem nemyslel jinak, než že jste se stala pouhým nástrojem a že bylo zneužito Vaší důvěřivosti.“ Autorka zdokumentovala i příznivé poválečné ohlasy reagující na Šmilauerovy protektorátní aktivity ve prospěch češtiny. Vysoce jej ocenili např. novinář, básník, překladatel a divadelní režisér Jaroslav Kvapil, sám téměř rok vězněný gestapem, a básnířka a prozaička Marie Pujmanová v dopise adresovaném děkanovi FF UK z 22. 5. 1945: „Dr. Šmilauer byl od roku 1939 po celou válku předsedou přednáškového odboru a nebojavně vykonával tuto funkci v dobách, kdy byla spojena s přímým nebezpečím osobním. (...) Všichni četní posluchači těchto přednášek (...) rádi a nadšeně dosvědčí, že jim prof. Šmilauer po celou dobu války byl vzorem čestného a statečného Čecha, který svou národní povinnost koná i tehdy, když mnozí jiní se krčí v úkrytu před nebezpečím. (...)“ Ústřední odborová rada učitelská v téže době potvrzuje Šmilauerovo zapojení do protinacistických aktivit Ústřední rady odborů. Sem se řadí i legendární rozhlasová přednáška z roku 1943, v níž Šmilauer připomněl, že Slované kdysi žili podél Labe a jeho přítoků až téměř po Hamburg. Dodejme, že to bylo rok po heydrichiádě. Přátelství s židovskou rodinou Steinových pokračovalo i po internaci jejich příslušníků v Terezíně. Šmilauer jim pravidelně posílal potravinové balíčky, díky kterým dokázali přežít hlad i epidemie, jak se paní Steinová vyjádřila v dopise. Žel, transportu do Osvětimi už zabránit nemohl.

Bezprostředně po Únoru 1948 nastává i na akademické půdě perzekuce. Ač Šmilauerova pozice celoživotního nestraníka nebyla nikterak pevná, neváhá se zastávat nespravedlivě stíhaných kolegů i studentů, píše přímluvné dopisy, doporučení, vystupuje v jejich prospěch na schůzích. Většinou neúspěšně, ale Šmilauer se nikdy nevzdával předem. Teprve roku 1951 je Šmilauer jmenován řádným profesorem, přestože odborná grémia opakovaně podávala tento návrh už od roku 1946. Vzhledem k době, pro kterou jsou charakteristické politicky motivované čistky, je jmenování ideologicky pasivního profesora spíše velkým, než malým zázrakem. V roce 1953 vzniká nově Fakulta filologická Univerzity Karlovy. V letech 1954–1958 působí Šmilauer jako její proděkan, v posledním roce zastupuje i děkana. V roce 1957 je mu udělena hodnost doktora filologických věd, o rok později, kdy je mu 63 let, se stává členem vědecké rady filologické fakulty. Rok 1960 pro Šmilauera znamená jmenování do Mezinárodního komitétu onomastických věd se sídlem v belgické Lovani. V témže roce naplnil důchodový věk, nicméně s FF UK zůstává profesně či osobně propojen až do své smrti v roce 1983. Ve svých 65 letech měl Vladimír Šmilauer za sebou 41 let intenzivní publikační činnosti,

kvantitativně vyjádřeno přes 560 tištěných textů, mezi nimi např. tyto monografie a vysokoškolské učební texty: „Poloha přívlastku v Kronice pražské Bartoše Písaře“ (1930), „Vodopis starého Slovenska“ (1932), „Novočeská skladba“ (1947, dále 1966, 1969), „Základní pojmy mluvnické při vyučování českému jazyku“ (1947), „Zásoba slovní a význam slov“ (1951), „Obohacování slovní zásoby“ (1953), „České historické tvarosloví s přídávkem skladebním“ (1954), „Technika filologické práce“ (1955), „Učebnice větného rozboru“ (1955, dále 1957, 1958, 1959, 1964, 1968, 1972, 1977), plus spoluautorství „Příručního slovníku jazyka českého“, svazky IV–VIII z let 1943, 1951, 1953, 1955, 1957. V onom klíčovém roce 1960 Vladimíru Šmilauerovi zbývalo ještě 23 let pro tvůrčí činnost. Znamenalo to téměř 300 dalších publikací, včetně reedic a nových vydání úspěšných textů. Šmilauer si tedy i v důchodovém věku drží stejně závratné tempo jako v předchozích čtyřech dekadách. Mohl by se odebrat do zaslouženého důchodu v souladu s rozšířeným přesvědčením, či spíše předsudkem, že vynikající práce přinášející zásadní myšlenky vytvářejí jen mladí vědci¹. Svým návratem k toponomastickým studiím posunuje Šmilauer tuto disciplínu do role zářícího evropského premianta. Poměrně rychle po sobě, během jediné dekadý, vydává pět titulů věnovaných toponomastice, fakticky jde o sedm svazků:

„Osídlení Čech ve světle místních jmen“ (1960);

„Úvod do toponomastiky“ (1963, 2. vyd. 1966);

„Příručka slovanské toponomastiky“ I–II (1963–1964);

„Atlas místních jmen v Čechách“ I–II (1969);

„Příručka slovanské toponomastiky – Handbuch des slawischen Toponomastik“ (1970).

K nim je třeba připočítat časopis nesoucí skromný název „Zpravodaj Místopisné komise“, který Šmilauer začal vydávat (spolu s Janem Svobodou) právě v roce 1960 a redigoval jej až do roku 1983. Sám byl též jeho nejpilnějším přispěvatelem. Ve svých příspěvcích reagoval na nejdůležitější studie na poli evropské onomastiky, především však představoval a recenzoval zahraniční i domácí toponomastickou produkci. V jednom příspěvku běžně kumuloval komentáře k 50 až 100 titulům! Nejpřednější roli mezi jeho toponomastickými díly hraje „Osídlení Čech ve světle místních jmen“ z roku 1960. Propojuje zde svou čtyřicetiletou zkušenost s deskriptivní toponomastikou a systematickou analýzu stavby českého slova ve slovanské perspektivě, a to vše v historickém i archeologickém kontextu. Výsledkem je jedinečná rekonstrukce dynamiky osídlení Čech mezi 10. a 13. st. Dnes je tato monografie² přijímána téměř v kanonické rovině, ale v prvních letech po jejím vydání musel Šmilauer čelit řadě kritických reakcí, které autorka pečlivě zmapovala. Věcné polemiky Šmilauer vítal, viděl v nich příležitost k plodné diskusi. Často se ale na něj obraceli amatérští onomastici se svými ne-

1 Například na poli teoretické fyziky 20. století se najde celá řada vědeckých životopisů podporujících tento názor (Einstein, Fermi, Dirac, Gell-Mann, aj.), méně se už připomíná, že si dotyční fyzikové udrželi mimořádný tvůrčí potenciál i ve zralém věku. Na poli jazykovědy najdeme též průlomové práce mladých lingvistů (de Saussure, Benveniste, Illič-Svityč, aj.), které však zralý věk také nikterak nezbrzdil v tvůrčím rozletu, pokud se jej ovšem dožili.

2 Šťastnou souhrou okolností vychází v roce 2015 reedice „Osídlení Čech ve světle místních jmen“ (Praha: Academia).

zřídka fantaskními závěry. I jim Šmilauer trpělivě odpovídal a vysvětloval principy etymologické i slovotvorné analýzy toponym. S nástupem normalizace na počátku 70. let se zesílený ideologický tlak nevyhnul ani toponomastice. Cenzoři si netroufali sice zasahovat do lingvistických diskusí, ale přísně hlídali, jaká jména se v nich objevují. Nepřípustní byli nejen všichni emigranti, ale také čeští Němci, kteří zemi opustili v roce 1945 nedobrovolně. Projevilo se to např. u díla „Německá příjmení u Čechů“, které k vydání připravili Šmilauerovi žáci Josef Beneš a Marie Nováková už na konci 60. let. Vydání zamítl historik Kočí s odůvodněním, že autoři se nevyjádřili dostatečně rozhodně proti reakčním sudetským badatelům, konkrétně „známé sudetácké veličině, za niž je považován pan profesor Schwarz“. Na to reaguje Vladimír Šmilauer z pozice vědeckého redaktora připravované publikace slovy: „Prof. Schwarz je skutečná vědecká veličina: žádný český historik, nýbrž Schwarz vědecky vyvrátil Bretholzovu teorii o germánském praobyvatelstvu našich zemí, Schwarz přes zuření bavorských šovinistů dokázal někdejší rozšíření Slovanů v Bavorsku, pro poznání národnostního vývoje v našich zemích pak Schwarz udělal více než kterýkoliv z našich lidí.“ Vydání se tím zbrzdilo o 14 (!) let, nedožili se jej ani Beneš, ani Šmilauer. Nicméně jde opět o výstižnou ilustraci odvahy a morální integrity Vladimíra Šmilauera, kterou se autorce podařilo zdokumentovat. Šmilauer nezháležel ani v dalších disciplínách svého lingvistického víцеboje. Z nových monografií a vysokoškolských příruček je třeba jmenovat „Novočeské tvoření slov“ (1971), „Nauka o českém jazyku: pomocná kniha pro vyučování na školách II. cyklu“ (6 vydání: 1972, 1973, 1974, 1979, 1980, 1982), plus spoluautorství na kolektivních dílech jako „Kultura českého jazyka“ (1969) spolu s J. Běličem a K. Hausenblasem; „Vývoj českého jazyka a dialektologie“ (1977) spolu s F. Cuřínem, B. Koudelem, A. Mátlem, F. Svěrákem; „Český slovník věcný a synonymický“ II (1974), III (1977), IV (1987) spolu s Jiřím Hallerem (II., III. díl) a Ladislavem Hradským (IV. díl). Šmilauerově roli při přípravě slovníků různých typů věnuje autorka samostatnou kapitolu. Vedle spoluautorství „Příručního slovníku jazyka českého“ a „Českého slovníku věcného a synonymického“, o kterých již byla řeč, se Šmilauer podílel i na přípravě dalších slovníků, obvykle v pozici vědeckého redaktora či recenzenta. Autorka zdokumentovala, že počty jeho poznámek k jednotlivým slovníkům běžně převyšovaly 1000 a výjimkou nebyl ani počet kolem 2500. Patří sem „Český slovník pravopisný a tvaroslovný“ (1953), „Slovník spisovného jazyka českého“ (I-IV, 1960-1971), „Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost“ (1978; další vydání 1994, 2003, 2004, 2005, 2009), „Staročeský slovník“ (26 sešitů v letech 1968-2004, které navazují na první dva díly zpracované Janem Gebauerem a vydané 1903-1913), slovníky překladové jako „Česko-německý slovník I-II“ (1968), „Maďarsko-český a česko-maďarský kapesní slovník“ (1968), „Maďarsko-český slovník“ (1989) aj. Pozoruhodný vklad oponentský, ale též autorský přinesl Vladimír Šmilauer i do české etymologické lexikografie. Do první kategorie patří „Stručný etymologický slovník jazyka českého“ Josefa Holuba a Stanislava Lyera (1961), do druhé spolupráce Šmilauerova na třech etymologických dílech Václava Machka: „Česká a slovenská jména rostlin“ (1954), „Etymologický slovník jazyka českého a slovenského“ (1957), „Etymologický slovník jazyka českého“ (1968, reprint 1971, 1997). Stručné etymologické poznámky alespoň ke slovům cizího původu prosadil Šmilauer i ve „Slovníku spisovného jazyka českého“. Posuzoval též slovníky cizích slov, jmenovitě

„Kapesní slovník cizích slov“ Jiřího Hallera (1954) a „Slovník cizích slov“ Lumíra Klimeše (1981, 1983, 1985, 1994, 1998, 2005, 2010). „Český slovník věcný a synonymický I–IV“, jehož vydání započal Jiří Haller roku 1969, dokončuje po smrti autora (1971) Vladimír Šmilauer v roce 1977. Rejstříky představující IV. díl vydává o dekádu později Ladislav Hradský. Ve 40. letech stál Vladimír Šmilauer též u zrodu frekvenčního slovníku češtiny. Vydán byl až v roce 1961 pod titulem „Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce“ Jaroslavem Jelínkem, Josefem V. Bečkou a Marií Těšitelovou. Samostatnou kapitolu věnovala autorka syntaktickým zájmům Vladimíra Šmilauera. Jeho podstatná díla zabývající se českou syntaxí byla již zmíněna a autorka je rozebrala se stejnou poctivostí jako jiné lingvistické disciplíny jím přestované. Za pozornost stojí její konstatování, že na grafická schémata znázorňující strukturu české věty, která propracoval Vladimír Šmilauer ve své „Novočeské skladbě“ (1947), navazují tzv. závislostní stromy v algebraické lingvistice, představující významnou součást tzv. počítačové lingvistiky.

Martina Šmejkalová si vytkla za cíl úkol vpravdě nelehký – zmapovat život a dílo mimořádného člověka, inspirativního pedagoga a neuvěřitelně všestranného a pracovitého jazykovědce, který spoluurčoval vývoj české, ale též evropské jazykovědy téměř po dvě třetiny 20. století. I čtenář soudící, že to podstatné z prací Vladimíra Šmilauera četl, shledá, o kolik více toho z jeho díla a zejména života dosud neznal. A zcela přirozeně připadne na myšlenku, že úspěšné zhodnocení tak výjimečné osobnosti, jakou nesporně Vladimír Šmilauer byl, může zvládnout pouze autor-lingvista obdobných kvalit. A zdařilý výsledek tuto hypotézu potvrzuje.

Poděkování: Práce vznikla pod záštitou grantu GA15-12215S Grantové agentury České republiky.

Václav Blažek

Department of Linguistics and Baltic Studies

Faculty of Arts, Masaryk University

Arna Nováka 1, 602 00 Brno

Czech Republic

blazek@phil.muni.cz